

Einfühlung Teorisi Açısından Ziya Osman Saba'nın Şiirlerinin İncelenmesi

Turgay Anar *

Özet

Einfühlung teorisine göre süje (insan), objeler ile içten kavrayıcı bir etkinlikle özdeşleşmektedir. Bu özdeşleme, süjenin kendi duygularında büyük bir değişime sebebiyet verir. Bu sayede insan, kendi dışındaki varlıkları farklı bir yöntemle tanır, onlar sayesinde kendinde “estetik bir değişim/dönüşüm” yaşar. İnsanın özellikle hemen her türlü objeyle bu türden bir özdeşleşme yaşayabilmesi, onları kendi içinde ve kendi duygularıyla yaşaması hadisesi, edebiyat eserlerinin çeşitli yönlerden alınma ve açıklanmasına yardım edecek niteliktedir. Makalede, “Einfühlung” teorisinin edebiyat verimlerinde nasıl kullanılabileceğine dair Ziya Osman Saba'nın şiirleri üzerinden bir uygulama yapılmıştır. Bu sayede, süjenin “Einfühlung”u şiirlerde nasıl yaşadığı ve Einfühlung'un şiirlerdeki izleri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Einfühlung, Empati, Özdeşleşme, Ziya Osman Saba.

Reading of Ziya Osman Saba's Poems According to Einfühlung Theory

Abstract

Subject (human), according to Einfühlung theory, identifies with objects with a receptive effectiveness. This identification causes great changes in emotions of the subject. Thus, man knows the external things by a different way and because of them, experiences an “aesthetic transformation” in himself. The ability of man to identify with every kind of object, and to experience them with his own emotions in himself is useful for reception and explanation of literary works from different aspects. As an example of using Einfühlung theory on literary works, some practices are made on Ziya Osman Saba's poems. In this way, it is determined that how subject experience “Einfühlung” in the poems.

Keywords: Einfühlung, Empathy, Identification, Ziya Osman Saba.

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, turgay.anar@medeniyet.edu.tr

I. Giriş

Sübjektivist estetikte farklı bir yere sahip olan *Einfühlung* teorisi, objeyi te-maşa eden süjenin içinde meydana gelen estetik bir değişim ve dönüşümü göster-mesi açısından son derece önemlidir. Bu estetik değişim ve dönüşüm sayesinde insanda estetik haz ortaya çıkar. Sanat eserlerinin insanı nasıl etkilediğini, sanat eserlerinin insan tarafından nasıl algılanıp anlamlandırıldığını göstermesi bakı-mından *Einfühlung* teorisi üzerinde dikkatle düşünülmesi gereklidir. *Einfühlung* teorisinin temelinde, süjeye bakan ve onu algılamaya çalışan insan merkeze alın-dığından teoriyi estetik sübjektivizm içinde değerlendirmek zorundayız. Doğ-rudan doğruya estetik objeyle ilgilenen estetik objektivizm, bu teoride dikkate alınmaz. Son zamanlarda *Einfühlung* ile psikoloji arasındaki benzerliklere dikkat eden psikologlar, “empati”yle bu teori arasında bir bağ kurmaya çalışmaktadır. *Einfühlung*’un psikolojiyle bağlantısı sebebiyle de psikologlar çeşitli vesilelerle teoriyle ilgili incelemeler yapmış, “empati” ve “*Einfühlung*”un temellerini aydın-latmaya çalışmışlardır.

II. *Einfühlung* Teorisi¹

Einfühlung teorisiyle ilgili akademik düzeyde en derli toplu çalışmaları İsmail Tunalı yapmıştır. Onun “*Einfühlung*”u açıklamak için insanın obje ile kurduğu ilgiden yola çıkarak teoriyi tanımlamaya çalışması, belli aşamaları başarıyla somutlaştırdığı için önemli kabul edilmelidir. Tunalı’nın vurguladığı gibi insanlar, hayatlarında kendisini çevreleyen ve dünyasında var olan nesnelere bir ilgi içine girer.² Bu ilgi, tekdüze bir “bilgi” ilgisinin dışında, özel bir “duygu ilgisi” olabilir-mektedir. İnsanın, nesnelere kurduğu ilgide duygusallığa dayalı bir yön vardır. İnsan, bu duygusallığa dayalı ilgi neticesinde nesnelere özdeş olma sürecini ya-şar. Çünkü bu süreç, dışımızdaki objelerin kavranmasını sağlamaktadır. İnsan, bu duygusal süreç esnasında nesnelere istemsiz bir biçimde duygularını yükler. Duygusuz nesnelere kavramak isteyen insan, onlara duygularını yükleyerek nes-neleri kavramaya çalışır, bu yüzden nesnelere bir anda duygusal bir değer kazanır.³ İnsan, objeleri bu türden bir ilgiyle kavrar, onları daha sonra çeşitli şekillerde kendi ruh hallerine göre açıklar. Duygusuz objelere insan tarafından verilen, on-lara atfedilen bu duygusal özellikler, genelde üzerinde titizlik ve ısrarla düşü-nülmüş bir çabanın sonucu ortaya çıkmaz. İnsanın, bu türden bir duygusal ilgi

1 *Einfühlung* teorisinin ortaya çıkış süreci, özellikleri, teorisinin ilgili olduğu diğer kavramlar ile edebiyat eserlerini anlamada nasıl kullanılabileceğine dair detaylı bilgi almak için bkz. Tur-gay Anar, “Edebiyat Eserlerini Anlamak ve Yorumlamak İçin Farklı Bir Yöntem: *Einfühlung* Teorisi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.48, nr.48, 2013, s. 23-46. Teoriyle ilgili bu kısa giriş yazımız, bahsi geçen makaleden özetlenmiştir.

2 İsmail Tunalı, *Estetik*, 3. Bsk., Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989, s.40-41.

3 Tunalı, *a.y.*

içine girmemesi durumunda, yağmurda sırlıklam olmuş güvercinlerin kanatlarını kaldırmakta yaşadığı “iç burukluğu”nu, “kabaran” deniz karşısında duyduğu korkuyu, dağ başlarındaki “yüceliği” ve daha bu türden birçok şeyi hissetmesi ve yaşaması pek de mümkün değildir. İnsanın içinde bulunduğu psikolojik durumun tesiriyle objeleri kavramak istemesi, doğal olarak Einführung teorisinin varlığını kaçınılmaz kılmaktadır.

İnsan, çeşitli objelerle arasında bir özdeşlik ilgisi kurarak kendine ait duyguları objeye yükler, onunla tek bir bedeni paylaşıyormuş gibi özdeşleşir, hülâsa objeyle tek bir beden halini alır. Bu sayede dışındaki objenin ortaya çıkardığı bir his, sanki insanın ruhuna ve bedenine “hulûl” ederek onun içini işgal eder, içinde estetik tebeddül ve tahavvüller oluşturur. Objeye insanın içine dâhil olduktan sonra süje onunla “hemhal” olur, bu sayede de obje sanki insanın ruhuna bir süreliğine bitişir. Bu yüzden insan ancak ve ancak kendini tam ve mükemmel surette temaşa ettiği şeye verebildiğinde Einführung başlar.⁴

Einführung'da süjenin objeyi kavraması sırasında psikolojik bir bağ bulunur. Bu psikolojik bağın oluşmasının temel sebebi, süjeye verilen değer ve süjenin duygularının bu süreçteki etkisidir. Einführung, psikolojik temelli bir durum olduğu için doğası gereği sürekli bir Einführung'dan söz edilememektedir. Einführung, bir anda ortaya çıkar ve insanın iç dünyasında büyük bir estetik tahavvül oluşur, bu sayede insanın iç hayatı zenginleşir. J. Volkelt, “Einführung”ün nasıl ortaya çıktığını şu dört temel özellikte açıklar: “1-*Einführung*, vasıtasız bir şekilde ortaya çıkar. Bu hadise tereddütsüz, incelemeye ve tecrübeye gerek kalmadan, etraflıca düşünmeden meydana gelir. 2- Hadise, tam ve mükemmeldir. 3. Marifet olarak bize nâkıs olduğunu hissettirir. 4- *Einführung*'da madde ile suretin birleşmesi şuurumuzun genellikle sezgi ile bilme arasında yarattığı ikiliği göstermez.”⁵

Teoriyle ilgili önemli görüşler ileri süren Victor Basch, Einführung'un insanda nasıl başladığını ve bu durumu yaşayan insanın psikolojisini şöyle açıklar: “*Bedii murakabe başladı mı muhitimizdeki manzarayı kendi ruhumuz zannederiz. Bu ağaçlar mağrur ve dik, göklere yükselen bizim fikirlerimizdir. Kuşların sayhası, şehir hayatının miskin münasebet ve mecburiyetlerinden ve çirkin meşguliyetlerinden kurtulmuş ruhumuzun bir nağmesidir. Şu çayırın dalgalarıyla taze çimenler arasında akan biziz. Cevheri bol ruhumuzun sayısız tenasühleri sayesinde menbalarla coştuktan, kanatlı 'virtuose'larla terennüm ettikten ve yapraklarla titredikten sonra şebnemlerle ağlayan biziz. Fırtınalarla uğuldayan biz ve akıbet topraklardan, semaların asude ve mehîp kubbesine yükselen biziz.*”⁶

Lipps'in, “her duyulur obje, benim için var olduğu sürece daima iki ögenin,

4 Şeyhzade Burhan, “Bedii Hulûl: Einführung”, *Görüş*, c.1, nr.2, Eylül 1930, s.82.

5 Şeyhzade Burhan, a.g.m., s.83.

6 Şeyhzade Burhan, a.g.m., s.81-82.

duyulur veri ile benim kavrayıcı etkinliğimin bileşkesidir.”⁷ ifadesi, Einfühlung için önemli bir aşamayı ve Einfühlung’un temelinde yer alan özelliği gösterir. Einfühlung ile ilgili araştırmalarıyla tanınan Lipps, bu ifadeyle insanın objeleri “kavrayıcı etkinliği” ile şekillendirdiğini açıklar. Ona göre bu etkinlikte, insanın objeden aldığı farklı bir kuvvet, içten bir çalışma isteği ve bir şey ortaya koyma durumu dikkati çeker.⁸ Objeyi gördüğü ya da hissettiği sırada kavrayıcı etkinliğiyle içinde bir iç çatışma yaşamayan insan, kendini hiçbir çıkarın içinde konumlamadan doğrudan doğruya objeye verebilirse, bu durumda insanın içine bir özgürlük duygusu yayılır. Lipps’e göre bu özgürlük duygusu, bir “haz duygusu”dur.⁹ Lipps, bu türden bir haz duygusunun “olumlu Einfühlung” olduğunu belirtir. Lipps, estetik hazzın oluşmasını insana bağladığından ve Einfühlung’un da insanda oluşmasından yola çıkarak estetik hazzı şöyle tanımlar: “*Estetik haz, bir objeden kendi kendimizden duyduğumuz hazdır.*”¹⁰ Sanat eserlerinde de özellikle bu olumlu durumdan bahsedilir.

İnsanın iç etkinliği süje ve obje arasında bir uyuma ihtiyaç duyar. Bu uyum sayesinde insanda haz duygusu ortaya çıkar. Eğer insanın iç etkinliğiyle obje arasında bir uyumsuzluk meydana gelmişse bu durumda insanın içinde ortaya çıkan duygu, objeden alınan bir “acı duygusu”¹¹ olarak açıklanır. Bu teoride insanın iç etkinliğine verdiği değer bakımından son derece önemli fikirler ortaya konulur. İnsanın algıladığı bir objenin biçimi, yine insanın iç etkinliği sayesinde bir biçim sahibi olabilir.¹² Eğer bir obje, insanın iç etkinliğiyle dikkate alınmaz, yani kavranmazsa orada Einfühlung’dan söz edilmesi mümkün gözükmemektedir. Einfühlung’u yaşayan insan, aslında kendinde içkin bulunan etkinlik ihtiyacını onaylar. Teori için önemli bir isim olan Lipps, bu etkinliğin doğrudan doğruya hayat olduğunu belirtir.¹³ Hayatın hızlı akışı, doğal olarak insanı da etkiler, onun hızına katılmak isteyen insan, içinde de tıpkı hayat gibi etkin olma hissini yaşar. İnsan, hayat ile sadece kendine has bir uyum kurar ve kendi etkinlik ihtiyacıyla Einfühlung’a adım atar. Einfühlung’un yaşanabilmesi için süje ve obje arasında mutlak bir uyuma ihtiyaç vardır.

İnsan, Einfühlung’u yaşayarak eski kimlik ve kişiliğinden farklı bir duruma geçer, objenin etkisi ve süjede içkin olan uyarıcılar sayesinde insanın içinde büyük bir tahavvül oluşur ve bu sayede insan kendi kendinden geçer. Bu durumun

7 Tunalı, a.g.e., s.42.

8 Willhelm Worringer, *Soyutlama ve Özdeşleşim*, (Çev. İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985, s.13.

9 Worringer, a.g.e., s.14.

10 Tunalı, a.g.e., s.43.

11 Worringer, a.g.e., s.14.

12 Worringer, a.g.e., s.15.

13 Worringer, a.g.e., s.13.

ortaya çıkmasıyla da süje, objeyle “hemhal” olarak farklı bir ben sahibi olur. Çünkü süje, dışından neşet eden bir objede var olur ve onunla içinde özdeşleşir. Bu yüzden Einführung'u yaşayan ben, gerçek ben'den iç hayat, iç yaşantı zenginliği bakımından kurtulur, benliğine dışından kaynaklanan bir yaşantı ve estetik zenginlik ekler.¹⁴ Objenin, insanın “duyguları” yoluyla süjeye “hulûl” etmesi, onların kendine has bir şekildeki “ittihadı”¹⁵, iki farklı varlığın hemhal olması Einführung'dur. İnsan duygularını, dışındaki objelere yükler, o yüklenen objelerle bir anda ve hiçbir çıkar gözetmeden özdeşleşir, içinde “bedii hulûl”u yaşar. İnsanın objeleri duygusallık içinde kavraması ve onları duygusallığın verdiği bir hissiyatla içinde yaşamasına “Einführung” denir. İnsanın iç dünyasını zenginleştiren ve tesirli bir estetik durum olan bu tür bir “hulûl” hadisesi¹⁶, insanın kendi dışındaki objelerle içten bir ilgi kurmasının yolunu alabildiğine açar ve genişletir. Felsefî bir objektifleşme süreci ile de irreal bir duygu, reel bir objeye dönüşür. Bu sayede Einführung, genelde sanat eserlerinin, özelde ise edebiyat eserlerinin farklı bir anlayışla açıklanması ve anlamlandırılmasına hizmet edebilir.

III. Einführung Teorisine Göre Ziya Osman Saba'nın Şiirleri

Yabancı literatürde Einführung teorisinin edebiyat eserlerine uygulanmasına yönelik çok fazla yayın yoktur. Romanlardaki empatik hususiyetleri inceleyen Suzanne Keen'in “Emphaty and Novel”¹⁷ başlıklı çalışması, bu teorinin kurmaca eserlerde nasıl uygulandığını göstermesi bakımından dikkat çekici uygulamalardan bir tanesidir. Bizim öncelikli amacımız, kısaca açıkladığımız teoriden sonra Ziya Osman Saba'nın bütün şiirlerini Einführung teorisi açısından değerlendirmektir. Bu çalışmada, incelemeyi yapanın Einführung'u değil Saba'nın şiirlerinde yer alan Einführung'la ilgili özellikler dikkate alınmıştır.

Saba'nın onu tanıyanların da ısrarla vurguladığı üzere günlük hayatta da kendi halinde olan “mütevekkil” ve “mazbut” duruşu, ister istemez onun şiirlerine de sirayet etmiş, onun kendine has bir şiir dili inşa etmesini sağlamıştır. Onun bütün

14 Worringer, a.g.e., s.32.

15 Şeyhzade Burhan, a.g.m., s.80.

16 Teoriyi, “Bedii Hulûl” şeklinde isimlendiren ilk insan Şeyhzade Burhan'dır. Bizim amacımız, “hulûl” kelimesiyle anlatmak istediğimiz hadisenin bir ölçüde uyuyor olduğunu göstermektir. Bizim kullandığımız “bedii hulûl”den, “İlâhî zâtın veya sıfatların yaratıklardan birine veya tamamına intikal edip onlarla birleşmesi” anlamı asla çıkarılmamalıdır. Bkz. Kürşat Demirci, TDVİA, “Hulûl” mad., c.18, s.340. Bizim için burada önemli olan yön, “birleşme” hadisesidir. Hulûl kelimesini, Şemsettin Sami'nin açıkladığı şekilde, “Girme, duhûl, bir şeyin içine geçme” anlamında kullanıyoruz. Bkz. Şemsettin Sami, Kamus-ı Türkî, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1318, s.558. Bu birleşme ise süje ile objenin iç içe geçmesidir. Hulûl terimi ile ilgili detaylı bilgi almak için bkz. Kürşat Demirci, “Hulûl” mad., TDVİA, c.18, s.340-344.

17 Detaylı bilgi için bkz. Suzanne Keen, *Emphaty and Novel*, Oxford University Press, USA, 2007, 242 p.

şairlerini bir araya getiren “Geçen Zaman” ve “Nefes Almak” şiir kitapları, bu hayatın, dünyaya nasıl bir anlayışla baktığının en güzel belgesi olarak da okunabilir.

III. 1. Ölüler ve Ölümle Kurulan Einfühlung

Ziya Osman Saba'nın şiirlerinde ölüm ve ölümler çok sık yer bulur. Ölüm düşüncesi, bazı şairler için hayatta katlanılması zor olan ve bu zorluğuyla birlikte insana çok fazla etki eden farklı bir kuvvettir. Saba'nın şiirlerinde ölüm düşüncesi, insanın korkularının muharrik kuvveti olan, “itici” bir gerçekliğe vurgu yapan ve aynı zamanda varlığıyla insanı “örseleyen” bir fonda sunulmaz. Ölüm düşüncesi ve ölümün dekorundaki merkez, “munis bir tevekkül” içinde göçüp gitmiş ölümler ve onların geride bıraktıklarıdır. Bu yüzden olsa gerek Saba'nın ölümlerine karabasan ve korku eşlik etmez. Bu ölümler, daha ziyade mesut bir dünyanın kaybolmuş günleri ve hatıralarını yüklenerek şiirde yer alır. Bu ölümlere ve ölüm düşüncesine eşlik eden yegâne duygu, saf ve mütevazı bir hayatın yaşanmasıyla geride kalanlara bırakılan hüzdür. “Bir Ölünün Arkasından” başlıklı şiir, işte bu tür bir düşünce ve hayal dünyası içinde karşımıza çıkar. Bu ölü, sanki hâlâ yaşıyordur ve bu yüzden de sanki “yaşayan bir ölüdür”:

*“Ey ölü, az daha yaşatmak isterdim seni,
Habersiz bırakıp gittiğin evde.
Giysen hazır duran terliklerini,
Odalarda dolaşsan, öksürsen,
Toplasan bu yaz da bahçende yemişleri,
Az daha ömür sürsen.
Gözlerimin önünde hep boyun bosun,
Nasıl girerdin şu kapıdan, memnun,
Şu iskemleye otururdun.
Avuçlarında, ılık, el sıkışın,
Bana bakışın...
Nasıl uzatırdın bana şu sürahiyi?
Seyrederdik uçan bulutları, geçen gemileri.
Nasıl son defa konuştuğun, son defa güldüğün?
Nasıl öldün?”¹⁸*

Şairin sıkça andığı ölümler, annesi, babası ve yakınlarıdır. Bu yakınlık, onlarla hemhal olma isteğini, onlarla bütünleşme arzusunu da belirler. Onlarla birlikte geçirilen mesut dakikalar, sevinçler süjenin zihninde kayıtlıdır. Bu sayede de o

18 Ziya Osman Saba, *Geçen Zaman, Nefes Almak*, 4.bsk, Varlık Yayınları, İstanbul, 1974, s. 18.

günlere özlem duyan süjenin arzusu, şiirlerine de yansır. Bu arzu, bir şiirde şöyle dile getirilir: “*Ölüler! Özlemez olur muyum dünyanızı, /Aranıza karışmış annem var, babam var.*”¹⁹

“Ölüler” başlıklı şiirde, şairin baktığı aynada kendi yüzünün yerini babasının yüzünün alması, Einführung’un görsellik üzerinden kurulması ve dile getirilmesi olarak okunabilir: “*Ölüler; ölüler her yerdesiniz!/Ne zaman aynaya baksam,/Görünüveriyor babam...*”²⁰ Ortak hatıraların mekânı olan ev ve odalarda onlardan bir “eser” vardır. Ölülerin, bıraktıkları seslerin güneşe ve aya yakın “gökyüzünde bir bulut” olarak gösterilmesi ve bir buluta dokunulmak suretiyle onların sanki eski günler tekrar canlanmış da bir anda konuşacak ve gelecek olmaları, aslında insanın onlarla kurduğu içten ilgi ile açıklanabilir. Bu şartın “kuvveden fiile” çıkacağına dair temenni ifadelerinin dışında kesinliğin olmaması, Einführung’un tamamlanmadığına dair bir işarettir. Şiirin sonlarına doğru, aslında şairin onlarla kurmak istediği içten ilginin, özdeşleşme isteğinin sebebi de ortaya çıkar:

*“Ölüler bilebilsem gittiğiniz yeri,
Ruhum, muradına erecek;
Annem döşөгemi serecek,
Toprağınız toprağım,
Aranızda yatacağım.”*²¹

Ölülerle ilgili başka bir şiirden alınan aşağıdaki dize, ölülerin Saba için önemini de ortaya koymaktadır. Burada dikkat edilecek husus, ölülerin yalvarabilmesinin ancak onlarla özdeşleşen bir süjenin kavrayışıyla mümkün olabilmesidir: “*Ölüler! Hepimiz için yalvarın Allaha...*”²²

Ölülerin saadet tasarlanan evlerde tekrar dirilmesini hayal etme ihtiyacı, mekânla birlikte canlılığı taşınan anların tekrarlanmasını sağlar. Mekânın insanı psikolojik açıdan etkilemesine güzel bir örnek olan bu tür bir tasavvur, mekânın peteklerinde zamanın sıkıştırılmış olarak yer aldığı da gösterir.²³ Şairin mutluluk algısında görsel anlamdaki en önemli unsur, evle kurulan birliktelik, “Beyaz Ev” şiirinde şöyle anlatılır:

*“Şu göklerin altında,
Olacağız o kadar bahtiyar
Ki çıkıp mezarlarından annemiz, babamız da,*

19 Saba, a.g.e., s.91.

20 Saba, a.g.e., s. 19.

21 Saba, a.g.e., s. 20.

22 Saba, a.g.e., s.34.

23 Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), İstanbul, Kesit Yayıncılık, 1996, s.36.

*Beyaz evimize yerleşecekler,
Uzun kış geceleri onlar da aramızda
Göz göze bakışacak, mangalı eşecekler...*"²⁴

Saba'nın ölümlerle ilgili şiirleri içinde farklı bir yerde duran "Ne Dertler Çektin Başım" başlıklı şiirinde, kendi ölümünden sonra tekrar kendi cesedi ile özdeşleşme isteği açıkça dile getirilir. Burada ancak edebiyat eserlerinde olabilecek fantastik nitelikli bir olay vardır. Ölen kişi, ölümüyle birlikte tekrar "canlanmakta", kendi mezarından kalan kemikleri toplayıp yaşadığı yeni hayata yepyeni bir vücutla devam etmektedir. Buradaki Einfühlung, aslında ölmekle kendinden ayrılan; fakat daha sonra tekrar kendine dönen bir süreç içinde düşünülmelidir:

*"O gün ilk iş olarak mezarıma eğilip,
Kalan kemiklerimi bir bir toplayacağım.
O hayata yepyeni bir vücutla dirilip,
Zavallı kafatasım, seni okşayacağım."*²⁵

"Kuyular" başlıklı şiirde, süje yine ölümlerle özdeşleşmek ister. İnsan, ölümlerin dünyasıyla kurduğu yakınlık sayesinde onların konuşmalarını duyabilir. Toprağın ölümlerin dünyasındaki sesleri emen fonksiyonu, onu içten bir kavrayışla kendiyile özdeşleştiren insan sayesinde ortaya çıkar:

*"Artık bütün insanlar bana yabancı, irak,
Ölüleri kendime ne yakın duyuyorum!
Onlar beni anıyor: Oğlum! Kardeşim, yavrum.
Onların seslerini emmiş susuyor toprak."*²⁶

Şiirde, ölüm diyarını sembolize ederek kullanılan "su" ile insanı derinliği ve karanlığıyla etki altına alan "kuyu" metaforları dikkat çekici bir yoğunlukta kullanılır. Su ve kuyunun insani özellikler kazanarak ölümün mehtaplı kuyularda şarkı söylemesi, Einfühlung sayesinde mümkün olur:

*"Sular beni çekiyor... Kuyular bana tuzak.
Kalbimi yavaş yavaş avucuna alarak,
Mehtaplı kuyularda şarkı söylüyor ölüm."*²⁷

"Ölümlere Ne" başlıklı şiirde, ölümlerin dünyadan sonraki hayatlarına dair düşünceler dile getirilir. Onların öldükten sonra bile yaşayan bir insan gibi hayat sürdükleri, dünyanın her şeyinden "el etek çektikleri" ve dünyaya "küsün" kal-

24 Saba, a.g.e., s. 15.

25 Saba, a.g.e., s.68.

26 Saba, a.g.e., s.58.

27 Saba, a.y.

dıkları anlatılır. Bu tür bir anlatım ise ancak ve ancak onlarla kurulan içten bir ilgi sayesinde mümkün olabilir:

“Sırt çevirmişler her şeye, dünyaya küskün.

İster yaz olmuş onlar için, ister kış.

Şu gün yok mu, şu gün?

Ha doğmuş, ha doğmamış!”²⁸

“Sefer Hali” başlıklı şiirde, cenazenin mezarlığa doğru götürülmesi dile getirilir. Şiirdeki bu cenaze merasimi, ölenlerin ardından duyulan üzüntülerin, mahzunluğun, gözyaşlarının sel olduğu bir merasim değildir. Bu merasime eşlik eden duygu, ölüm karşısında çaresiz kalan bir insanın tevekkül duygusudur. Şiirin bir yerinde geçen,

“Kısmet kiminse... Zengininden, fıkarcasından,

Bir garip kişi veya bir ünlü,

Kim olsa üzgündür üzgün gönlü,

Son defa geçerken yaşayanlar arasından.”²⁹ dizelerinden de aslında “öller” ve “cenazeyi görenler” arasında çift taraflı okunabilecek bir anlam çıkarmak mümkündür. “*Kim olsa üzgündür üzgün gönlü*” dizesi yaşayanların arasından geçen bir “ölünün” de ölüyü izleyen “yaşayanların” da duygusu olabilir. Eğer anlamı ölü tarafından verirsek, bu dizede ölüyle özdeşleşen bir süjenin bilincinden bahsedilebilir. Şairlerin bu tür ilgiler kurarak şiir yazmaları, insanın estetik dünyasının farklı veçhelerini de bu tür özdeşleşmeler sayesinde daha da zenginleştirir. Bu zenginlik, şiir dilinin anlatım açısından genişlemesini sağlayan ve insanın iç dünyasının bu tür dış dünyadan gelen “şey”lerle farklı bir anlam alanının yaratılmasına, dolayısıyla da şairin dili ve dış dünyayı farklı anlayıp hissetmesine zemin hazırlar. Her şair, belki de bu teoriyi bilerek kullanmaz. Ama önemli olan yön, böyle bir teorinin şiirlerdeki izdüşümlerini görerek olanı ortaya koymaktır.

III. 2. Soyut Niteliklerle Kurulan Einführung

“Bu Sakin Öğle Vakti” başlıklı şiir, süjenin ruh durumuna dair ipuçlar da vererek Einführung’un hangi objelerle gerçekleştiğini göstermektedir. Şiirde bahsedilen vakit ve bu vaktin insan üzerindeki bıraktığı tesir, objelerle dile getirilir. Şiirde geçtiği şekliyle “en sonsuz iyilikten” bahseden objeler, yosun tutmuş çeşme, ezan sesi ve çınarın gölgesi Einführung neticesinde süje için bir değer ve anlam kazanır:

28 Saba, a.g.e., s.132.

29 Saba, a.g.e., s.129.

*“Bu sakin öğle vakti...mevsim taze, gün ılık.
Bir dersten çıkmış kadar içimde bir ferahlık.
Yeniden yapraklanan şu çınarın gölgesi.
Şu beyaz minareden dökülen ezan sesi.
Şu yosun tutmuş çeşme, her bir taş selvilikten,
Bana bahsediyorlar en sonsuz iyilikten.”³⁰*

Süje için kendi dışındaki objeler, ancak kendisinin duyguları sayesinde duygusal objeler olabilir. İnsanların hayatlarını yaşarken çevrelerinde bulunan, işlemini kolaylaştırmak için kullandıkları, yani hayatlarını bir şekilde de olsa dolduran her tür obje, psikolojik açıdan her insanı aynı oranda ve biçimde etkilemez. İnsanın geçmiş yaşantısı, ilgisi, dikkati vb. objelerin onlar için belki de sadece o insana has bir değer kazanmasını sağlar. Objelerde duygusallık bulunmaz. Buna rağmen obje, süjenin varlığı sayesinde duygusal bir değer kazanır. Bu yüzden süjeyi harekete geçirmeyen objeler, Einfühlung’un ortaya çıkmasını sağlamaz. Bu duygusallık motivisi Einfühlung’un temel yapı taşlarından biridir.

“Oda” başlıklı şiirde, kapalı mekân içine sığınan, bu tür bir mekânda içe doğru çekilen ruhi hayatın tezahürleri, kendi içine doğru derinleşmek isteyen bir insanın hisleri imajlarla anlatılır. Oda, Einfühlung hadisesinin yaşanacağı merkezdir. Şair, önce bu merkezde “geceleyin” yaşanacak hadisenin dekorunu hazırlar:

*“İndir perdelerini şu biten günümüzün,
Kapıyı sen kilitle, sen yanıbaşımda kal!
Eşikte can veriyor, dinliyelim, o kartal,
Beraber dinliyelim sustuğunu gündüzün.”³¹*

Bu girişten sonra, kuşların getirdiği “hüzün”le, “oluklarda yağmurun mırıldandığı” bir masalın eşlik ettiği ortam ortaya çıkar. Zaten hüznün sahibi olan akşam, yavaş yavaş başka bir hüznün ortamına, odaya inmektedir. Perdeler, bu hüznün odaya dolmasıyla indirilir. Sükûnetin hâkim olduğu oda, bir anda belki de bütün tehlikelerden, dünyanın hayhuyundan korunacak, sığınılacak bir “melce” haline döner. Bir “öksüzün ruhunun” da buraya sığınması, odanın psikolojik açıdan güvenli bir ortama dönüştüğünü gösterir. Şair, odanın içinde, çevresindeki objelerle özdeşleşerek onların insana anlattıklarını da duyacak bir hale geçer, bu sayede normal bir insanın duyamayacağı, göremeyeceği, hissedemeyeceği şeyleri kolayca algılayabilir. Böylece saçaklardaki kuşlardan gelen hüznü algılamakta güçlük çekmez:

30 Saba, a.g.e., s.45.

31 Saba, a.g.e., s.55.

*“Duyulmaz oldu şehir...Perdeler ve dört duvar.
Bir sus sesi, bir saat, çinkoda tıkırtılar,
Kalbim! Saçaklardaki kuşlardan gelen hüziün.”*³²

“Akşam” başlıklı başka bir şiirde de insanı hüzünlendiren akşam vaktinin, diğer canlıları da fazlasıyla etkilediği anlatılır. İnsanların işlerinden yorgun argın evlerine dönmelerine eşlik eden diğer canlılar, tıpkı insanlar gibi çalışıp yorulmuştur:

*“Bu akşam evlerine dönen insanlar yorgun.
Dilsiz, bakıp susuyor yanımdan geçen beygir,
Dert yanmak ister gibi ağıla giren koyun,
Bu akşam her göğüste bir haykırış gizlidir.*

*Sanki dünya susmuştur bir büyük gam altında,
Derken bir çığlık çeker başımızı yukarı:
Yanmış bir tavan gibi çöken akşam altında.
Dinleriz, haykırarak kaçışan kargaları.”*³³

Dörtlükteki “beygir” ve “koyun” da belki yorulmalarının etkisiyle dilsizdir ve sanki insanlara dert yanmak ister gibidir. Akşamın gamlı atmosferi, insanlar ve hayvanlar ile birlikte oluşturulan şiirsel manzara, süjenin bu objelerle kurduğu derin ve farklı bir ilişkinin neticesi ortaya çıkar.

III. 3. Çevre, Doğa ve Doğadaki Objeler ile Kurulan Einfühlung

Saba'nın şiirlerinde doğaya ait unsurlar (Mevsimler, tabiattaki diğer varlık ve canlılar), doğadaki varlıkların tuttuğu yer bakımından Cumhuriyet sonrasında ortaya çıkan şiir birikimi içinde farklı bir yerde durur. Bunda, Saba'nın şiirini kurarken özellikle doğaya gösterdiği ilginin, doğa ile kurduğu duygu dilinin etkisine dikkat etmek gereklidir.

“İyilik” başlıklı şiir, gecedен gündüze dönüşün bütün iyimserliğini, hayata duyulan aşkın sıcacık yönünü ve güzelliğini ifade eder. Bu ifade edişi destekleyen bazı dizelerde, Einfühlung hadisesinin yaşandığına dair ipuçları bulmak mümkündür. Şiirde konuşan, anlatan, içini döken, örnekler veren, karşılaştırmalar yapan, hülasa şiiri var eden “ben”, aslında şairin öz ben'inin de ötesindedir. O “ben”de, insanın “biz”liğini dile getiren bir özellik gizlidir.

Şiirin *“Bu sabah bilmiyorum bu kırlar nere?/Çamlardan çimenlere dökülen sükûn./Geçen ömrümü bana söyleyen dere,/Sessizce yaşamayı öğreten koyun.”*³⁴

32 Saba, a.y.

33 Saba, a.g.e., s.71.

34 Saba, a.g.e., s.10.

dizeleri, şiirde geçtiği şekilde kendinin nasıl bir hadise yaşadığını bilmez bir bilince sahip olan öznenin dünyayı kendince tanımasını gösteren ifadelerdir. Bu tür bir bilinç, ancak şiirlerde karşımıza çıkabilir. Bilincin bu şekilde sunulması, şairin zihninde nasıl farklı yerde olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Einfühlung, nihayetinde bir süjenin “iç”inde gerçekleşen bir hadise olduğundan, onun insana sunduğu imkân ancak bu türden bir bilincin dile gelmesiyle somutlanabilir. Einfühlung, normal dünyadaki her türden kural ve kaidenin ötesinde kendine has bir yaşantı zenginliğiyle bir anda ortaya çıkar. Bu yaşantı zenginliğinin diğer insanlara gösterildiği veya sunulduğu dizelerde, nasıl bir dünyanın cevalan ettiğinin ipuçlarını görebiliriz. Bu yüzden de kırları bilmeyen ya da kırların nerede olduğunu bilmeyen süje, çamlar ve çimenlerin döktüğü “sükûn” karşısında şaşkınlığını gizlemez. Bu sakinliğin çamlardan çimenlere dökülmesi, süjenin objeyle özdeşleştiğini, onunla bir hemhal süreci yaşadığını hissettirir. Bu sakinliği gören/hisseden insan, aynı sakinliği ruhuna yaşatacak örneği, dizelerde somutlaşan manzarada yaşar. Manzaranın onun içinde dokunduğu teller, sükûnetin o ruha dinginlik veren havasını terennüm ettiği için süjeyi etkiler. Ayrıca teşhis sanatıyla “dere”nin, geçen ömürle ilgili bazı bilgileri “dillendirmesi”, koyunun “sessizce” yaşamayı süjeye öğretmesi hep anılan hadisenin etkisiyledir. Hadisenin çerçevesinde, şair tarafından Einfühlung için kurgulanmış pitoresk bir tasvirin izleri görülür. Şairin şiirle dile getirdiklerinin yanında, kırlarda da bir sabah manzarası resmedilmektedir. Bu manzarayı tamamlayan çamlar, çimenler, dere ve koyunlar da manzarayı Einfühlung’a hazırlamak için oraya bilinçli bir biçimde konumlanmış somut objeler olarak değer kazanır.

Einfühlung için görme duyusu çok önemlidir. Şiirin son dörtlüğünde geçen “*Bu sabah gözlerimle okşadıklarım,/ Her şey, bütün tabiat, ağaçlar, dere,*”³⁵ dizelerinde duyular arası aktarma yapılarak görme duyusu vurgulanır, bu sayede dokunma duyusuna aktarım yapılarak Einfühlung meydana çıkarılır.

İnsanın doğa ile kurduğu özdeşliği ve estetik etkilenmeyi anlatan “Bu Vakitsiz Giden Yaz” başlıklı şiirde ise “bahçe”, “akşam”, “havuz” ve “ağaç” dile gelir:

*“Bu vakitsiz giden yaz, erken inen akşamla,
Kapanmış pancurlara dayıyarak başını,
Dinle solgun bahçenin kalbe anlattığını,
Ağacın yaprak yaprak, havuzun damla damla.”*³⁶

“Denizler Aşırı” başlıklı şiirde, şiirin temasına uygun nitelikteki objelere insana ait özellikler verilerek süje ve obje arasında estetik düzeyde bir özdeşleşme sağlanır:

35 Saba, a.g.e., s.11.

36 Saba, a.g.e., s.64.

*“Yelkenliler, takalar, sıra sıra kayıklar,
Rihtım boylarında bir ağızdan sayıklar”³⁷*

Saba'nın “Misakımilli Sokağı No.37” başlıklı şiirinde, uzun yıllar ikamet ettiği sokağıyla ilgili duygusal ifadeler vardır. İnsanın yaşadığı mekânlardaki değişim, doğal olarak onun ruhsal dünyasında da bazı duyguların ortaya çıkmasını sağlar. Şiirin aşağıya aldığımız iki dizesinde “saksılar”, “perdeler”, “fener” söz birliği etmiş bir kişi gibi düşünülmüştür. Bu söz birliğinin sebebi, şairin sokağına duyduğu özlemle ilgilidir:

*“Söz birliği etmiş şimdi saksılar, perdeler,
Elektrik lâmbasıyla değiştirilen fener.
O sokağa ne zaman yolum düşse, bir ses:
Günler geçti, geçti, geçti...der.”³⁸*

“Şehir Üstünde Yükselen Ay” başlıklı şiirde ise şehirle kurulan içten ilgi ve bunun neticesinde şehrin bir süje gibi kişilik kazanması anlatılır. Şehirle kurulan Einführung'da görsel imajların kullanılması, hadisenin bu sayede daha etkili olmasını sağlar. “Ay, karanlık sokaklar, yarasalar”ın şiirde bir arada kullanılması, temanın ortaya çıkmasına yardımcı unsurlardır. Şehre seslenen şairin, onun isyanlarının yatışmasını fark etmesi, çığlıklarının “göge yükselen ayın kan dolu tepsisinde” Allah'a götürülmesi süjenin başka bir duyum kazandığını gösterir:

*“Ey şehir! İsyânların nasıl yatıştı yer yer.
Sen şimdi kaybolurken gecelerin sisinde,
Bütün, çığlıklarını Allaha götürürler,
Göge yükselen ayın kan dolu tepsisinde...”³⁹*

“Davetler” başlıklı şiirde bu defa “sonsuz denizlerin” ruha “gel” diye seslenmesine şahit oluruz:

*“Ah, esir düştüğüm kıyıların ötesi,
Sonsuz denizlerin ruha “Gel!” diyen sesi.”⁴⁰*

“İyi Sabah” başlıklı şiirde, teşhis sanatının da yardımıyla insana ait özellikler kazanan “ilkbahar”, “gün”, “mevsim” ve “kuşlar” süjenin onlarla hemhal olduğunu göstermektedir:

*“Bu sabahla kapımı çalan ilkbahar.
Hasretine sessizce kavuşan kalbim.*

37 Saba, a.g.e., s.109.

38 Saba, a.g.e.,s.122.

39 Saba, a.g.e., s.38.

40 Saba, a.g.e., s.50.

*Henüz kirlenmemiş gün, ümitli mevsim,
Sevincimi paylaşan tanıdık kuşlar.*"⁴¹

Süjenin objeyi anlaması, onları anlayacak bir hale geçmesi ile mümkündür.

III. 4. Yüce ile Kurulan Einfühlung

“İyilik” başlığına sahip şiirin başka dizelerinde, bir doğa manzarasının aslında dile getirilmek istenenlere farklı bir methal oluşturduğunu hissederiz. Bu methali sağlayan, “*Bir yol başlıyor gibi, ümitli, rahat.*” dizesi, şiirin nasıl bir yol izleyerek amacına doğru ilerleyeceğini açıklar. Süje, “*Tanrım! Bu sabah içim senin eserin:/ İyilik, teselliler, merhamet, şefkat.../ İçimde bir sabahın, o kadar serin.*”⁴² dizeleriyle “yüce” ile kurulan özdeşlik ve bu özdeşlik sonucu oluşan durum özetlenir. “Tanrım!” nidası, her ne kadar insan olma hususiyeti sebebiyle süjenin yüceye karşı duyduğu sevgi ve saygının bir tezahürü olarak yorumlanabilirse de burada aynı zamanda Einfühlung hadisesiyle de ilgili bir yön vardır. Süjenin içine “temellük eden duygular”, “yüce”yle kurulan ilgi neticesinde ortaya çıkar. Bu özdeşlik, süjede bir haz duygusunun oluşmasını sağlamıştır. Zira bu yüzden süjenin içi, bir sabah gibi ve bir sabah kadar “serin”dir. Eğer böyle bir özdeşlik süjenin içine serinlik hissini yayabiliyorsa burada doğal olarak olumlu Einfühlung’dan söz edilebilir.

III. 5. Hayvanlarla Kurulan Einfühlung

“Kurban” başlıklı şiir, süjenin objeyle birleşmesinin güzel bir örneği olarak okunabilir. Süje, bir koyun ile özdeşleşerek şiirde “ben”ini dile getirir. “*Tanrım, sonsuz dünyada ben âciz ve ufağım,/ Kulların arasında Tanrım ben bir koyunum./ İki tuğla halinde kenetlenmiş dudağım,/ Sonra geçtiğim yollar kum, hep kum, daima kum.*”⁴³ dizeleriyle kurulan özdeşlikte objeyle hemhal olan süjenin dile getirdiği duyguları buluruz. Yüce karşısında boyun eğen varlık, bu durum karşısındaki hâlini, “âciz” ve “ufak”lığını daha ilk dizede belirleyerek söze başlar. Bu başlangıcı diğer taraftan anlamlı kılan “kurban” olgusunun dini- mitolojik göndermelerini, arka planını da düşünmek, şüphesiz şiirin çokanlamlılığını artıracak bir mahiyet arz edecektir. Süjenin, bu türden bir “hemhal” sürecinde olduğunu açıkça söyleyebilmemizin bir diğer sebebi de şiirin sonuna kadar sürdürülen olumlu Einfühlung’un hemen hiç kesilmemiş olmasıdır. Bu süreçten kopukluğu gösteren hiçbir ifade şiirin akışına müdahil olmaz.

Aynı şiirin ikinci dördüğü bu “bedii hulûl”ün şair tarafından nasıl sadelikle devam ettirildiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir: “*Aradığım pınardan*

41 Saba, a.g.e., s.46.

42 Saba, a.g.e., s.11.

43 Saba, a.g.e., s.27.

*içebilsem bir yudum./Artık o günden sonra hiç susmayacağım./ İnecek gözlerime uzun, en rahat uykum./ Tuz çalınıp ağzıma, bağlanınca ayağım.*⁴⁴ Kurbanlık bir koyunun ruh halini içten bir kavrayışla hisseden süje, onun kurban edilirkenki ruh haliyle tamamen özdeşleşebilmesi sayesinde koyunun bu tür bir hadiseye nasıl boyun eğdiğini anlar ve bunu şiirinde kendi hâl diliyle de anlatır. Bu “hemhal” olma ifadeleriyle de insanın objeye kurduğu içten ilginin nasıl somutlanarak anlatıldığını, şairin bu Einführung sürecini nasıl dile getirdiğini de anlatır.

Şiirin üçüncü kıtasında süje ve obje arasında özdeşleşmenin, bir insan tarafından dile getirildiğini fark ederiz: *“Kulların arasında ben yaşadım sessizce,/ Hiç ağzımı açmadım, verdim bütün yünümü/ En geniş bir sabahı düşünerek her gece,/ Ben, Tanrım, şuracıkta bekliyorum günümü.*”⁴⁵ Hayvanlar, İslam inancı gereği insanlar gibi yaratıcının kulları olmalarına rağmen, onun emir ve yasaklarına karşı uymak zorunda oldukları bir imtihanın muhatabı değildir. Bu muhatabiyet, insan ve cinlerle sınırlıdır. Onların cüzi iradeleri vardır. Hayvanlar ise yaratıcısının iradesine yönelik itirazları olmadan yaşarlar. İlk dizedeki *“Kulların arasında ben yaşadım sessizce”* ifadesindeki “kulluk”, aslında bu özdeşleşme sonucunda süjenin zihninde oluşan ve dolaysız bir şekilde dile getirilen bilincin bir tezahürüdür. Kulluk, objeye kurulan Einführung sayesinde var olur. Bu var oluşu belirginleştiren şu dizelerde de *“Hiç ağzımı açmadım, verdim bütün yünümü./ En geniş bir sabahı düşünerek her gece,/Ben, Tanrım, şuracıkta bekliyorum günümü.*”⁴⁶ teslimiyetin psikolojisi anlatılır.

III. 6. Ev Eşyalarıyla Kurulan Einführung

Saba'nın şiirlerinde ev eşyaları, evi var eden, onu sınımsız bir yuva haline getiren objeler sayesinde ön planda yer alır. Bu eşyaların insanla olan ilişkisi, yaşarken insanın bir eşya ile kurduğu ilişkiden mahiyet olarak çok farklıdır. İnsanın yaşarken kullandığı eşyaların üzerine sinen kendine has özellikler, insanların ölmesiyle ortadan kalkmaz; aksine onu kullanmış olan insanların eşyadaki izleri Saba için bu eşyaların varlığı sayesinde daha da anlamlı bir hale gelir, böylece eşyalar yaşanmışlığı temsil ederek varlığını farklı boyutlarda da ispatlar. Bu temsil kabiliyeti, o devrin evlerindeki nesnelere temsil kabiliyetleri ile de doğrudan ilgilidir. Ama buradan şöyle bir sonuç da çıkarmamak gereklidir: İnsan, ölümlerinin ardından muvazenesini kaybederek dünya ile ilgili anlam şirazesini kopartarak yaşar.

“Ne Oldu” başlıklı şiir, Saba'nın eşya ve insan ile kurduğu duygusal ilişkiyi göstermesi bakımından ilginçtir:

44 Saba, a.y.

45 Saba, a.y.

46 Saba, a.y.

“Odamız kararırken indirdiğin perdeler,
 -Çarşının gittikçe artarken gürültüsü-
 Gelip kenarına oturduğum minder,
 Genç kızken işlediğin masa örtüsü,
 Yeşil abajurlu lambamız,
 Küçük sobamız,
 Anlatsanız,
 Ne oldu o geceler; eski akşamlarımız?
 Beyaz elbiseler giydiğin zamanlar..
 Niçin yazmadık bir yere satır satır,
 Duvarlar! Ne oldu konuşuklarımız?
 Yüzünün pembeliği, saçlarının örgüsü.
 Ben diyeyim: Kış şarkısı; sen de: Yaz türküsü.
 Ne ettik ömrümüzü!”⁴⁷

Bu şiirin hüzünlü tonunu daha da etkili yapan unsur, geçen günlere insanın hayıflanmasıdır. Süjenin, eşyalarla konuşması, onlarla konuşacak bir düzeye kendini ayarlaması, kurulan ilginin bir yönü olarak düşünülmelidir. Einfühlung, bir anda ortaya çıkan bir durum olduğundan, onun insanın içini kısa bir sürede işgal etmesi, insanın yepyeni bir buluş, görüş, bilinçle dünyaya açılmasını sağlar. Einfühlung sayesinde insanın iç hayatı alabildiğine değişir ve insan böylece benzeri olmayan bir dönüşüm yaşar. Hadise sayesinde süjenin farklı bir dünyaya açılması sağlanır. Sağlıklı bir insan, doğal olarak eşyadan bir cevap beklemez. İnsanın eşyaya soru sorması için ya şiirde olduğu gibi aşırı bir duygusallık içinde olması ya da bu duygusallıkla birlikte farklı bir hale geçmiş olması gereklidir.

III. 7. Sevgiliyle Kurulan Einfühlung

“Sessizlik” başlıklı şiirde, süjenin hemhal olmak istediği varlık, “avucuna gözyaşlarını dolduran” ve bir “su gibi ellere” sahip olan sevgilidir. Bu sevgilinin vücudu, süjenin birleşmek istediği bir varlıktır. Einfühlung, bu şiirde “gölgelerin birleşmesi” ifadesiyle anlatılır. Birleşmeye ya da başka bir deyişle hemhal olmaya geçecek olan vücudun gölgesi, belki de gerçek hayatta birleşmeye imkân ve ihtimalin olmadığı bir durum, bu şiirdeki başarılı kullanılan imaj sayesinde insanın zihninde bir anda somutlanır:

47 Saba, a.g.e., s.23.

*“Vücudunun gölgesi bak yerde gölgemle bir,
Yeni bir nefes gibi sessizlik göğsümedir.
Sessizlik içerime doluyor yudum yudum.”⁴⁸*

Süjenin yaşadığı bu hali izleyen tek şey, şiirin birinci dörtlüğünde geçtiği şekliyle “sessizlik”tir. Sessizlik, “yavaşça alçalarak” sevgilileri dinler:

*“Dolu bir yelken gibi göğsümde genişleyiş,
Ve öyle için için ve öyle geniş geniş.
Ben hiçbir şey duymadan, ben yalnız seviyorum.”⁴⁹*

Sessizliğin teşhis edilmesi, ona dinleme duyumunun verilmesi, süjenin onu içinde var etmesiyle de alakalıdır. Bu sayede sessizlik, süjenin içinde yaratılır, süjenin içine “yudum yudum” dolarak onu bir nevi ablukaya alır.

Sonuç

Einführung teorisi, süjenin sanat eserindeki rolünü ve sanat eserini anlamaya dair eksik kalan bazı yönleri farklı bir anlayışla açıklama iddiasıyla ortaya çıkar. Bu teorinin süjeyi ve süjenin duygularıyla psikolojisini merkeze alan tavrı sayesinde estetik alanında bir eksikliği giderdiğini söylemek mümkündür. Süjenin duyguları aracılığıyla objelerle kurduğu içten ilgi, onları bir duygusalılık içinde ve çıkar gözetmeden kavrayıcı bir iç etkinlikte tanınması, Einführung hadisesinin zenginliğini ortaya koyar. Psikoloji ile kurulan yakın ilişki sayesinde, süjenin objeyle özdeşleşmesi, insanın iç hayatındaki zenginliğe katkı sağlayarak hayatın tek düzeyine karşı bu teoriyle sübjektif bir cevap verilmektedir. İnsan, objelerle özdeşleşerek “estetik haz”a ulaşmaya çalışır. Süje, bu özdeşleşme sayesinde içinde ortaya çıkan estetik tahavül ile kendi haricindeki varlıkları duygusal bir ilgiyle tanır. Benliğine eklediği objeler ve onların varlığı sayesinde de kendini zenginleştirir.

Ziya Osman Saba'nın şiirleri bu teoriye göre incelendiğinde ilk dikkati çeken yön, onun canlı ve özellikle de cansız objelerle özdeşleşmiş olduğunu gösteren ipuçlarıdır. Onun şiirlerindeki ölümler, ölüm temasına uygun olacak şekilde bir korku imgesini yüklenerek şiirlerde yer almaz. Ölümler sanki onun “munis” ve “tevekkül dolu” bir hayat içinde ömür sürerken ölümleriyle güzel anılarını öte tarafa taşımış dostlarıdır. Ölümlere bu tür bir bakış, onlara şiirlerinde bu türden bir yer ayırış, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde benzerlerinden hemen ayrılabilir kadar farklıdır. Bu farklılığı daha da önemli yapan unsurlardan birisi de şüphesiz Saba'nın ölümlerle özdeşleşmek istemesinin sebebidir. Ölümler, Saba'nın şiir evreninde yaşamlarına devam ederler. Bu yaşam, sanki çizginin öte tarafında kalmalarıyla birbirinden ay-

48 Saba, a.g.e., s.54.

49 Saba, a.y.

rılmıştır. Süjenin ölümlerle yaşamaya devam ettiğini, hayatında ve doğal olarak da şiirinde onlara hâlâ değer verdiğini ve onlara şiirinde bu sebepten yer ayırdığına dikkat etmemiz, ölümlerle özdeşleşme ihtiyacının şiirlerde bu yoğunlukta neden yer bulduğunu da açıklayabilir. Saba'nın yakınlarıyla kurduğu bu türden bir özdeşleşme, ölümlerle hayat süren süjenin dünyasında onların yerini daha da belirginleştirir. Babasıyla özdeşleşme ihtiyacı, ödipal bir okumaya elverişli olsa da, burada süjeyi sakatlayan, süjenin hayatını cehenneme çeviren bir baba kompleksinden ziyade, Einfühlung sayesinde geçmişte babasıyla birlikte geçirdikleri mesut anları tekrar yaşamak isteyen özlem dolu bir istek vardır. Ölümlerin, süjeyle paylaştığı mekândaki mesut dakikalar, mekânın bu yaşanan anları taşıması ile şiirdeki kendi manzarasını ortaya koyar. Einfühlung, bu tür bir saadet mekânında gerçekleşir. Süjenin ölümlerle özdeşleşme istemesi, bir şiirde farklı bir yön kazanır. “Ne Dertler Çektin Başım” başlıklı şiirde, süje ölen bedeniyle özdeşleşmek ister. Ölmüş olan süje, kendi dışındaki bir objeye özdeşleşmeksizin tekrar kendisiyle özdeşleşir.

“Sessizlik” başlığına sahip olan şiirdeki Einfühlung, dikkat çekici bir şekilde gölgelerin birleşmesi metaforuyla ortaya çıkar. Saba'nın şiirlerinde objelerle özdeşleşen süjenin özdeşleşmek için genelde doğadaki nesnelere tercih etmesi, onun kurduğu şiir evreninde lirik bir tonun da oluşmasını sağlar.

Saba, “Kurban” başlıklı şiirinde bir koyunla özdeşleşir. Onunla hemhal olduğundan, hayata onun gibi bakar. Kurbanlık bir koyunun kurban edilmeden önceki duygularını etkili ve başarılı yansıtabilmesinin belki de en önemli yönü, onunla bu türden içten bir ilgi kurabilen bir süjenin var olmasıdır. Bu inandırıcılık, Einfühlung sayesinde okuru etkisine alır.

Saba'nın içinde yaşadığı evde ve sokakta, yani çevresinde onun mesut hatıraları yaşar. Bu mesut hatıralar, şiirlerinde objeler aracılığıyla onun nasıl bir Einfühlung yaşadığını da ortaya çıkarır. Saba'nın incelenen şiirlerinde en genel anlamda objeler, insanı yaralayan, insana “acı” veren, varlıklarıyla insanın yaşam alanını daraltan bir özelliğe sahip değildir. Süje, objelerden “acı” duygusundan ziyade “haz” duygusu alır. Bu yüzden Saba'nın şiirlerinde genelde “olumlu” Einfühlung'dan bahsedilebilir. Süjenin objelerden bu haz duygusunu almasını sağlayan birçok sebep sıralanabilir. Ama belki de en önemli sebep, süjenin objeleri içten kavrayarak onlarla kurduğu olumlu Einfühlung'dur. Süjenin içindeki bu yaşam alanında “ölülerin”, “mesut güzel günlerin”, “evlerin”, “eşyaların” ve “objelerin” faal olarak süjeyi etkilediğini, süjenin duyguları sayesinde de farklı bir boyutta da olsa onun içinde yaşamaya devam ettiklerini söylemek mümkündür. Sonuç olarak süje ve obje arasındaki bu duygusal etkinlik, bu türden bir etkileşim, süjenin iç evrenini olumlu yönde değiştirir. Hayata farklı ve estetik bir haz penceresinden bakan süjenin dünyası bu sayede daha da zenginleşir. Bu zenginlik, şiirlerde Einfühlung ile var olduğu için Ziya Osman Saba'yı ve onun şiirini benzerlerinden çok daha farklı bir yere taşır.

Kaynakça

Anar, Turgay, “Edebiyat Eserlerini Anlamak ve Yorumlamak İçin Farklı Bir Yöntem: Einfühlung Teorisi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.48, nr.48, 2013, s. 23-46.

Bachelard, Gaston, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), İstanbul, Kesit Yayıncılık, 1996.

Demirci, Kürşat, “Hulûl” mad., c.18, s.340-342.

Keen, Suzanne, *Emphaty and Novel*, Oxford University Press, USA, 2007, 242 p.

Saba, Ziya Osman, *Geçen Zaman, Nefes Almak*, 4.bsk, Varlık Yayınları, İstanbul, 1974.

Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1318, s.558.

Şeyhzade Burhan, “Bedii Hulûl: Einfühlung”, *Görüş*, c.1, nr.2, Eylül 1930, s.79-91.

Tunalı, İsmail, *Estetik*, 3. Bsk., Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989.

Worringer, Willhelm, *Soyutlama ve Özdeşleyim*, (Çev. İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.

